

VAN WIE IS DE AARDE?

'Van God is de aarde', zegt Psalm 24. En de sabbat is er om je te doen beseffen dat de ruimte die je op deze aarde inneemt niet vanzelfsprekend en voor altijd van jou is. De aarde is van niemand, van geen mens. Met andere woorden: van God. Zij is aan de mensen gegeven, niet om te bezitten, maar om haar 'als vreemdelingen en pachters' te bewonen en te beheren, 'met rechtvaardige handen'. We lazten in het minstens twee en een half duizend jaar oude bijbelboek Leviticus dat alle grond van de aarde eens in de zeven jaar, – als er zes jaar lang op geploegd, gezaaid, geplant en geoogst is –, een jaar moet rusten om nieuwe groeikracht op te doen. Bovendien zouden dan alle scheefgegroeide economische verhoudingen hersteld moeten worden, alle asociale onkruid gewied, schulden kwijt gescholden en armoede gedelgd. Dat is het visioen van elke sabbat en van elk 'jubeljaar', zoals het zevende genoemd wordt. Een visioen dat zelden of nooit in vervulling is gegaan. Maar, wie weet hoe de wereld er zonder dat hardnekkige visioen en zonder die zeldzame, kleinschalige vervullingen hier en daar en overal zou hebben uitgezien?

Vorige week was ik in een afgeladen kapel te gast bij vrienden in Lier (bij Antwerpen). Zij vierden het dertigjarig bestaan van 'De Brug', een woongemeenschap in een klooster. Die bestaat uit enkele zeer dappere en hoogbejaarde nonnen en een zevental leken (M/V). Die zijn niet allemaal zo religieus, maar zij herkennen zichzelf en elkaar al jaren in de liederen en andere teksten van Huub Oosterhuis. Zij kunnen ook nog eens prachtig zingen, en dat doen ze dan ook volop in hun gevarieerde wekelijkse liturgie en hun dagelijkse dagopeningen. Die liturgische basis vormt – zo zeggen zij zelf – een onmisbare inspiratiebron voor hun belangrijkste activiteit: de opvang van 'gasten' van allerlei slag: vluchtelingen uit de hele wereld, op dit moment onder anderen tweeëntwintig Oekraïeners, ongedocumenteerden, ex-gedetineerden, huwelijks-slachtoffers, daklozen etc. Dat alles gebeurt met medewerking van de politie, zonder enige restrictie of voorbehoud, vierentwintig uur per dag en nacht. Er is bed, bad en brood en zo nodig psychische hulp van buiten. Maar vooral veel liefde. In de afgelopen dertig jaar hebben zij in het klooster en in andere voormalige onderkomens van de bijna uitgestorven zusterorde, al zo'n 100.000 overnachtingen geteld. En het geheel maakt altijd een vanzelfsprekende, ontspannen indruk. Geen ophef, geen hectiek, en vooral geen instellingsbureaucratie.

Ik bedacht mij: is dat niet waar al die duizend liedjes van Huub Oosterhuis eigenlijk over gaan? Ik heb me vaak afgevraagd waarom niet meer uitstervende kloosterorden hun toekomst hebben toevertrouwd aan de vele leken die in onze maatschappij op zoek zijn naar ruimte om dergelijke idealen in gemeenschap te kunnen leven, zonder onmiddellijk lid te moeten worden van een orde met haar regels. Die eenvoudig gehoor willen geven aan de oeroude oproep van Leviticus: 'Als je broeder of je zusje diep is weggezakt, zul jij hem vasthouden. Hij zal overleven naast jou'. Maar veel van de nog resterende kloosters in Nederland (en elders) worden bestemd voor commerciële verhuur en een relimarktvriendelijk cursusaanbod.

En wij, u en ik, willen misschien ook wel zoiets als daar in Lier, maar de meesten van ons leven met onze gezinnen of als ouden van dagen vaak domweg gelukkig op onze eigen vierkante meters, in eengezinswoningen met afgebakende tuintjes, min of meer geketend aan hypotheek en andere lasten. Het is moeilijk om dat zomaar met anderen te delen, al zouden we willen.

De sabbat is een blijvende uitdaging. Niet alleen voor ons als individuen, maar des te meer voor de samenleving, voor regeringen, landen, staten. Duizenden jaren geleden hebben enkele uit slavernij ontsnapte stammen in Kanaän een verbond met elkaar gesloten, in naam van hun God, die dat land aan hen had

toegezegd. Niet om het te hebben, maar om er in vrede met elkaar en met andere volkeren te leven. Ook dat heeft nooit lang standgehouden. En sinds Israël na tweeduizend jaar diaspora opnieuw een land, een staat, is geworden, voert het bittere oorlogen om haar voortbestaan. Steeds verbitterder en uitzichtlozer. Voor haarzelf, voor de Palestijnen en nu ook voor de Libanezen.

Tachtig jaar geleden, na twee mensen vernietigende wereldoorlogen, hebben de strijdende partijen een verbond gesloten en zich verenigd in de Verenigde Naties, om de pas verworven vrede te bewaren. Maar intussen hebben er wel honderd nieuwe oorlogen gewoed, en is er vandaag eerder sprake van Verdeelde Naties. De internationale solidariteit is ver te zoeken. De meeste natiestaten van deze wereld zitten gevangen binnen hun eigen grenzen, op hun eigen door toeval en oorlog afgebakende grondgebied, met hun eigen betwiste achtertuinen. Elk bereid om dat stukje aarde te vuur en zwaard te verdedigen. De wapenwedloop is weer in volle gang.

Een eeuw geleden, tijdens de Pools-Russische oorlog, toen de nog verse Sovjet-Unie probeerde zijn communistische Internationale aan Polen op te dringen, ontmoette de grote Oekraïens-Joodse schrijver Isaak Babel in het bijna letterlijk uitgestorven Poolse stadje Shitomir, de oude Jood Gedalja in diens winkeltje. In zijn beroemde oorlogsdagboek schreef Babel over die ontmoeting:

"Wij zien de eerste ster haar loop nemen op de melkweg. 'De sabbat doet haar intrede,' zegt Gedalja plechtig, 'De Joden moeten naar de tempel, meneer kameraad' zegt hij en staat op. 'Breng een paar goede mensen naar Shitomir. Ach, onze stad heeft daar dringend behoefte aan, er is een schrijnend gebrek aan goede mensen. Breng ze mee. Wij zijn hier heus niet gek. Wij weten ook wel wat de Internationale is – ook ik wil een Internationale van goede mensen. Iedere ziel moet geregistreerd worden en moet het grootst mogelijke voedselrantsoen krijgen. (...) 'De Internationale, meneer de kameraad, ik weet niet waar deze Internationale naar smaakt.' 'Ze smaakt naar buskruit,' antwoordde ik de oude man, 'en ze is met bloed gekruid.' Daar trad uit het donkerblauw de jonge sabbat tevoorschijn en ging op Gedalja's stoel zitten. Die knoopte zijn jas dicht en ging heen, klein, eenzaam, in zichzelf gekeerd, zwarte cilinderhoed op zijn hoofd en een groot gebedenboek onder de arm. De sabbat was begonnen en Gedalja, grondlegger van een onmogelijke Internationale, ging bidden in zijn tempel."

Die onmogelijke Internationale is het centrale onderwerp van heel de bijbel. Het samen wonen in vrijheid, het delen van alles wat deze aarde aan ruimte, voedsel te bieden heeft en het behoeden daarvan door de nodige rust te nemen en te geven aan onszelf en onze naasten en aan de aarde – sabbat: rust en vrede. Daar maakt die ongewone God van de bijbel, zich druk om, smekend en woedend, omdat het maar niet gebeurt, maar altijd ook weer genadig, lankmoedig, vergevend. Hij laat zich niet gek maken door ons. Het liedje dat we straks zingen, zegt nog maar eens duidelijk waar het op staat: als we ons leven niet willen geven en delen met anderen, met elkaar, gaan we verloren, gaat de leefbaarheid met deze wereld ten onder. Wie wil geven en delen, die zal pas weten dat hij leeft, ook al wordt hij opgegeten, leeggegeten. Daar kan je ook heel gelukkig van worden, gelukzalig, opgewekt, opgewekt ten leven, het ware, waardevolle leven, een sabbat-leven. Als dat zou kunnen! Zo moge het zijn.

Kees Kok, Wognum 6 oktober 2024